

Rozdział 13. Przytoczenia

13.1. Cudzysłowy apostrofowe a odmiana pochyła

13.1.1. Cudzysłowami apostrofowymi obejmuje się przytoczenia dokładne (np. dosłowne powtórzenia wypowiedzi).

Grzegorz stwierdził wyraźnie: „Nie jadę do Krakowa”.

Bolesław Prus pisze: „Wkrótce jednak wszystko ucichło”.

13.1.2. Odmianą pochyłą (zamiast cudzysłowami apostrofowymi) można wyróżnić przytoczenia pozorne (cytaty przywołane z pamięci, niedokładne przytoczenia, hipotetyczne cytaty, odwołania do swoich myśli, itp.), czy wypowiedzenia w tekstach w formie wywiadu.

Wtedy pomyślałem chyba: *Krzysztof nie ma racji!*

Redakcja: *Co Pan wtedy powiedział?*

M.K.: *Nic konkretnego. Ale dołem do zrozumienia, że się na to nie zgodzę.*

13.1.3. Dopuszcza się wyróżnianie odmianą pochyłą każdego rodzaju przytoczeń.

13.1.4. Stosuje się tylko jeden rodzaj wyróżniania przytoczeń: albo objęcie cudzysłowami apostrofowymi albo zastosowanie odmiany pochyłej.

13.2. Elementy w przytoczeniach nienależące do nich

13.2.1. Kometarze autora (narratora) można wyodrębnić weewnątrz cudzysłowu pauzami.

„Dzień schodził za dniem – pisze Prus – a Wokulski nie wymyślił sposobu odesłania papierów pani Stawskiej”.

13.2.2. Kometarze autora (narratora) można wyodrębnić przecinkami. W takim przypadku oboje części przytoczenia lub cytatu ujmują się w samodzielne cudzysłowy.

„Dzień schodził za dniem”, pisze Prus, „a Wokulski nie wymyślił sposobu odesłania papierów pani Stawskiej”.

13.2.3. Jeśli druga część przytoczenia stanowi samodzielne zdanie, to wyrazy nienależące do przytoczenia (wtrącone) wyodrębnia się na początku pauzą, a na końcu kropką.

„Proszę o uwagę!” – zaczął Marian. „Za chwilę przyjdzie kierownik”.

13.2.4. Do oznaczania wyjaśnień (objaśnień) w przytoczeniach stosuje się nawiasy kwadratowe.

„Nadszedł wreszcie czas wysadzenia skały i oswobodzenia Kinga [King to słoń]”. [HENRYK SIENKIEWICZ]

13.2.5. Wielokropek umieszczony w nawiasie kwadratowym oznacza opuszczenie fragmentu cytowanego (przycaczanego) tekstu.

Jeżeli opuszczany jest początkowy wyraz (wyrazy), to resztę zdania po wielokropku w nawiasie kwadratowym rozpoczyna się od minuskuły.

„[...] w domu czekała ich podczas obiadu dobra nowina”. [HENRYK SIENKIEWICZ]

Jeżeli opuszczany jest koniec zdania, to po wielokropku w nawiasie kwadratowym stawia się kropkę.

„Panowie Tarkowski i Rawlison byli zaproszeni przed kilku tygodniami, jako biegli inżynierowie, do obejrzenia i oceny robót prowadzonych przy całej sieci kanałów w prowincji El-Fajum, w okolicach miasta Medinet, blisko jeziora Karoun [...]. Mieli tam zabawić koło miesiąca i uzyskali na to urlopy od własnej kompanii”. [HENRYK SIENKIEWICZ]

Wielokropki w nawiasie kwadratowym umieszczony po kropce informuje, że fragment tekstu został usunięty, ale przytoczone zdania pozostały niezmienione.

„Linde był jeszcze przytomny, ale coraz słabszy. [...] Nie mógł już jeść, ale pragnienie dręczyło go okrutnie”. [HENRYK SIENKIEWICZ]

13.2.6. Urwanie przytoczenia (cytatu) objętego cudzysłowem można oznaczyć wielokropkiem wstawianym po cudzysłowie zamykającym.

„Pani Misiewiczowa sobie, pani Stawska sobie”... to słowa Bolesława Prusa.

Urwanie przytoczenia (cytatu) objętego cudzysłowem można także oznaczyć wielokropkiem w nawiasach kwadratowych (umieszczonym przed cudzysłowem zamykającym).

„Pani Misiewiczowa sobie, pani Stawska sobie [...]”. [BOLESŁAW PRUS]

13.3. Dwukropek w przytoczeniach

13.3.1. Dwukropek stawia się przed przytoczeniem cudzych lub własnych słów.

Młody i tęgi ianitor otworzył im drzwi wiodące do ostium, nad którymi sroka, zamknięta w klatce, witała ich wrzaskliwym słowem: „Salve!”. [HENRYK SIENKIEWICZ]

13.3.2. Przytoczone po dwukropku słowa rozpoczyna się od majuskuły, jeżeli przytoczenie stanowi dłuższą i samodzielną wypowiedź (składa się z więcej niż jednego zdania).

Grzegorz stwierdził: „Nie słyszałem prognozy pogody, więc możliwe, że będzie padał deszcz. Mimo to pójdę na spacer”.

13.3.3. Dopuszcza się rozpoczęcie przytoczenia od minuskuły, gdy przytoczenie jest krótkie (krótsze niż dwuzdaniowe).

Krzysztof twierdzi, że „słyszał prognozę pogody i będzie padał deszcz”.

Rozdział 14. Dialogi literackie

14.1. Pauzy w dialogach literackich

14.1.1. Na początku wypowiedzi poszczególnych osób umieszcza się pauzę. Pauza jest oddzielana od tekstu odstępem o szerokości połowy firetu.

- Mogłabyś też, Kaziu, już nie dręczyć tego biedaka...
- Któż to?
- Twego imiennika.
- Ach, Starskiego... Zobaczymy.

[BOLESŁAW PRUS]

14.1.2. Jeżeli po części dialogu następuje komentarz (np. informacja o tym, kim jest mówiący), to przed komentarzem tym stawia się pauzę.

- Dowiemy się czegoś nowego o Smainie – rzekł pan Tarkowski.

[HENRYK SIENKIEWICZ]

14.1.3. Jeśli część dialogu jest wciolozdaniowa i występuje w niej komentarz, to po komentarzu stawia się kropkę, a przed następną po komentarzu częścią dialogu stawia się pauzę.

- Niechże tak będzie – rzekł po chwili Kmicic. – Nie dziś ją porwę, to za miesiąc. Nie skryjcie jej ni pod ziemią. Przysięgajcie!

[HENRYK SIENKIEWICZ]

14.1.4. Komentarz wpleciony w jednozdaniową wypowiedź ujmuje się w pauzy z obu stron.

- No, proszę – rzekł książę – to waćpan z Litwy rodem?

[HENRYK SIENKIEWICZ]

14.2. Sposoby składania dialogów literackich

14.2.1. Wypowiedzi poszczególnych osób zaczyna się od nowego wiersza i przed każdą z nich stosuje się normalne wcięcie akapitowe. Możliwe jest też zapisywanie dialogów w ciągu (bez rozbijania na wiersze), często jest to celowy zabieg potęgujący wrażenie chaotyczności wypowiedzi.

14.2.2. Rozmowy zapisywane w ciągu można składać tak jak przytoczenia, tzn. wypowiedzi osób wyróżniać cudzysłowami apostrofowymi lub odmianą pochyłą. Możliwe jest także dwojaki oznaczanie dialogów: części oznaczające głośne rozmowy oznaczane są tak jak dialogi (tzn. z pauzami), a części oznaczające monologi wewnętrzne tak jak przytoczenia. W takim przypadku bardziej wskazane jest wyróżnianie monologów wewnętrznych cudzysłowami apostrofowymi, a nie odmianą pochyłą.

„Filut!... – pomyślał pan Tomasz. – Sam ma ze sto procentów, a mnie daje dwadzieścia...”
Głośno jednak rzekł:

- Dobrze, kochany panie Stanisławie. Przyjmuję dwadzieścia procent, bylebyś mi mógł wypłacić z góry.

[BOLESŁAW PRUS]

14.3. Dwukropek w dialogach literackich

14.3.1. Dwukropek pojawiający się w części narracyjnej przed dialogiem sygnalizuje przejście od narracji do dialogu.

Na to Petroniusz odrzekł z pewną przyjazną niedbałością:

– Jesteś moim krewnym, a ja nie jestem tak nieużyty jak Bassus, ani taki pedant jak Aulus Plaucjusz.

[HENRYK SIENKIEWICZ]

14.3.2. Część narracyjna musi wprowadzać do przytaczanego dialogu. Jeśli zapowiedzi takiej nie ma, to dwukropka nie stawia się.

Lecz przed księgarnią Awirunusa kazał się zatrzymać i wysiadłszy zakupił ozdobny rękopis, który oddał Winicjuszowi.

– To podarek dla ciebie – rzekł.

[HENRYK SIENKIEWICZ]

14.3.3. Dwukropek po komentarzu odautorskim może rozpoczynać partię dialogową.

– Czterysta! – powtórzył machinalnie młody człowiek i nagle dodał: – Za godzinę przywiozę kwit barona... Pan tu będzie?

[HENRYK SIENKIEWICZ]

14.4. Majuskuły i minuskuły w dialogach literackich

14.4.1. W dialogach literackich wypowiedź zaczynająca się od pauzy zawsze rozpoczyna się od majuskuły.

14.4.2. Komentarz do części dialogowej jest najczęściej wstawiany po fragmencie wypowiedzi lub krótkiej (jednozdanowej) wypowiedzi, która nie jest kończona kropką. W takim przypadku komentarz zaczyna się od minuskuły. Sytuacje, gdy komentarz jest wstawiany po wypowiedzi kilkudzaniowej, są spotykane niezwykle rzadko, w takim przypadku komentarz rozpoczyna się od majuskuły.

14.4.3. Komentarz po części dialogowej zakończonej wykrzyknikiem, znakiem zapytania lub wtełokropkiem zaczyna się od minuskuły, nawet gdy jest to wypowiedź kilkudzaniowa.

– O czwartej przyjdą do mnie fabrykanci amerykańscy i francuscy. Możesz zejść? – spytał Suzin.

[BOLESŁAW PRUS]

Rozdział 15.

Wzory matematyczne

15.1. Uwagi wstępne

15.1.1. Wzory matematyczne ze względu na ilość wierszy dzieli się na:

1) wzory jednowierszowe - wzory nie-przenoszone, mieszczące się całkowicie w jednym wierszu;

2) wzory wielowierszowe - wzory nie-mieszczące się w jednym wierszu, przenoszone jednokrotnie lub wielokrotnie.

15.1.2. Wzory matematyczne ze względu na ilość stopni w pionie dzieli się na:

1) wzory jednostopniowe - wzory rozbudowane tylko w poziomie;

2) wzory wielostopniowe - wzory rozbudowane w pionie.

15.1.3. Wzory matematyczne ze względu na ich umiejscowienie dzieli się na:

1) wzory umieszczane w tekście (w ciągu);

2) wzory umieszczane jako oddzielne wiersze (wzory wystawione).

15.1.4. We wzorach matematycznych nie stosuje się cyfr nautycznych.

15.1.5. Wprowadza się następujący (umowny) podział znaków matematycznych:

- 1) znaki działań, np.
 - + (znak dodawania);
 - (znak odejmowania);
 - × (znak mnożenia);
 - (znak mnożenia);
 - : (znak dzielenia);
 - ± (plus minus).

- 2) znaki relacji, np.
 - = (znak równości);
 - ≡ (znak tożsamości);
 - > (znak większości);
 - ~ (znak proporcjonalności);
 - ∈ (znak należności);
 - ⊥ (znak prostopadłości);
- 3) operatory, np.
 - ∑ (operator sumowania);
 - ∏ (operator mnożenia);
 - ∫ (znak całki);
- 4) strzałki, np.
 - (znak *dąży do*);
 - ↔ (znak odpowiedności);
 - ↔ (znak równoważności);
- 5) inne znaki, np.
 - ! (znak silni);
 - (przecinek);
 - ... (wielokropek);
 - ∞ (znak nieskończoności).

15.2. Stopień pisma we wzorach

15.2.1. Do składania wzorów używa się tego samego stopnia pisma, jaki został użyty do składania tekstu głównego.

15.2.2. Operatory sumowania, mnożenia i znaki całki składa się następującymi wielkościami:

- 1) Przy składaniu stopniem 6 punktów:
 - a) we wzorach jednowierszowych: we wzorach wystawionych - 10 punktów, w tekście - 8 punktów, w liczniku lub mianowniku - 8 punktów, we wskaźnikach - 6 punktów;
 - b) we wzorach wielowierszowych: we wzorach wystawionych - 12 punktów, w tekście - 10 punktów, w liczniku lub mianowniku - 8 punktów, we wskaźnikach - 8 punktów.
- 2) Przy składaniu stopniem 8 punktów:
 - a) we wzorach jednowierszowych: we wzorach wystawionych - 12 punktów, w tekście - 10 punktów, w liczniku lub mianowniku - 10 punktów, we wskaźnikach - 8 punktów;

b) we wzorach wielowierszowych: we wzorach wystawionych - 16 punktów, w tekście - 12 punktów, w liczniku lub mianowniku - 10 punktów, we wskaźnikach - 10 punktów.

3) Przy składaniu stopniem 10 punktów:

a) we wzorach jednowierszowych: we wzorach wystawionych - 16 punktów, w tekście - 12 punktów, w liczniku lub mianowniku - 12 punktów, we wskaźnikach - 8 punktów;

b) we wzorach wielowierszowych: we wzorach wystawionych - 20 punktów, w tekście - 16 punktów, w liczniku lub mianowniku - 16 punktów, we wskaźnikach - 10 punktów.

15.2.3. Operatory jednostkowe (E), znaki pierwiastka ($\sqrt{\quad}$), operatory mnożenia zbiorów (\cap), operatory sumowania zbiorów (\cup), kwantyfikatory szczegółowe (\forall) i kwantyfikatory ogólne (\exists) składa się stopniem o jeden punkt większym niż stopień pisma użyty do złożenia reszty wzoru.

15.2.4. Wskaźniki składa się pismem w stopniu 5 lub 6 punktów.

15.2.5. Wielkość nawiasów ustala się tak, aby całkowicie obejmowały zawarte między nimi elementy wzoru.

15.2.6. Wielkość nawiasów przy operatorach ustala się tak, aby miały one wysokość równą z tymi znakami, lecz aby nie obejmowały wskaźników znajdujących się nad i pod nimi.

15.2.7. Wielkość nawiasów otwierających i zamykających ustala się tak, aby były one równej wysokości.

15.2.8. Wielkość nawiasów zewnętrznych ustala się tak, aby nie były one niższe od nawiasów wewnętrznych.

15.3. Wyróżnienia elementów wzorów

15.3.1. Odmianą prostą składa się skróty i oznaczenia matematyczne.

\cos , const , \exp , \log , \lim , \max , \min , \sin

15.3.2. Odmianą prostą składa się symbole i skróty nazw jednostek miar i wielkości fizycznych.

Λ , Hz , V , km

15.3.3. Odmianą prostą składa się wszystkie nawiasy.

$f(x)$

15.3.4. Odmianą prostą składa się wszystkie cyfry (w tym cyfry we wskaźnikach).

15.3.5. Odmianą pochylą składa się litery oznaczające liczby i wielkości zmienne i stałe (symbole).

x , y , z , a , b , c

15.3.6. Odmianą pochylą składa się oznaczenia funkcji.

$f(x)$, $P(x)$

15.3.7. Odmianą pochylą składa się:

Σ (operatory sumowania);

Π (operatory mnożenia);

E (operatory jednostkowe);

f (znaki całki);

d , ∂ , Δ , δ (znaki różniczki);

i , j (oznaczenia jednostek urojonych),

e (podstawy logarytmów naturalnych).

15.3.8. Odmianą pochylą składa się wskaźniki literowe.

15.4. Odstępy we wzorach

15.4.1. Nie wstawia się odstępów przed i po znakach działań matematycznych.

$$x+y+z$$

15.4.2. Nie wstawia się odstępów po nawiasie otwierającym i przed nawiasem zamykającym (dotyczy to wszystkich rodzajów nawiasów).

$$(a+b)-(c-a)$$

15.4.3. Nie wstawia się odstępów pomiędzy iloczynami symboli.

$$abc+xyz$$

15.4.4. Nie wstawia się odstępów pomiędzy liczbami a symbolami.

$$2ab+3xy$$

15.4.5. Nie wstawia się odstępów przed i po górnych wskaźnikach literowych i cyfrowych.

$$a^2b^3$$

15.4.6. Nie wstawia się odstępów pomiędzy poszczególnymi elementami wskaźników złożonych, nawet gdy są to całe wzory.

$$a^{3(R-2)-(A-i)}$$

15.4.7. Nie wstawia się odstępów pomiędzy nawiasem zamykającym a następującym po nim wskaźnikiem górnym lub dolnym.

$$(a+b)^2 \quad (a+b)_k$$

15.4.8. Nie wstawia się odstępów przed wskaźnikami dolnymi.

$$k_k \quad B_l$$

15.4.9. Nie stawia się odstępów po wskaźnikach dolnych, jeżeli występuje za nimi nawias lub znak działania.

$$K_k(x_k - y_k)$$

15.4.10. Nie wstawia się odstępów po znakach różniczki.

$$dt \quad \partial A \quad \Delta x \quad \delta B$$

15.4.11. Nie wstawia się odstępów przed i po znakach strzałek.

$$x \rightarrow y \quad a \leftrightarrow b$$

15.4.12. Nie wstawia się odstępów przed znakiem silni.

$$2! \quad (a+b)!$$

15.4.13. Nie wstawia się odstępów po znaku nabla.

$$\nabla U$$

15.4.14. Nie wstawia się odstępów przed i po znakach geometrycznych.

$$\triangle ABC$$

15.4.15. Nie wstawia się odstępów we wszystkich miejscach występowania znaku nieskończoności.

$$y \rightarrow \infty$$

15.4.16. Nie wstawia się odstępów we wszystkich miejscach występowania gwiazdki.

$$l^*b$$

15.4.17. Nie wstawia się odstępów pomiędzy operatorami funkcyjnymi a nawiasami, jeżeli pomiędzy nimi występuje wskaźnik górny lub dolny.

$$f_1(x, y)$$

15.4.18 Nie wstawia się odstępów pomiędzy jednakowymi znakami całki, sumy i iloczynu, jeśli nad lub pod nimi nie ma rozbudowanych wskaźników.

$$\Sigma \Sigma \quad \Pi \Pi \quad \int \int$$

15.4.19. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się pomiędzy oznaczeniami matematycznymi (składanymi odmianą prostą) a liczbami.

$$2 \sin \alpha + \cos 22$$

15.4.20. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się pomiędzy oznaczeniami matematycznymi (składanymi odmianą prostą) a nawiasami.

$$\sin(\alpha + \beta)$$

15.4.21. Odstęp wielkości 1 punktu stawia się pomiędzy poszczególnymi oznaczeniami matematycznymi (składanymi odmianą prostą).

$$\arcsin x$$

15.4.22. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się pomiędzy liczbami a nawiasami.

$$3(x + y)$$

15.4.23. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się po wskaźnikach dolnych, jeżeli nie występuje za nimi nawias lub znak działania.

$$A_1 A_1 + B_1 B_1$$

Jeżeli symbol oznaczony jest literą mającą większe światło z prawej strony (np. Y, V, W, T), w celu wyrównania światła, po wskaźniku wstawia się większy odstęp.

$$Y_1 T_1 V_1$$

15.4.24. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się przed nawiasami otwierającymi oraz po nawiasach zamykających, jeżeli nie występują (odpowiednio) przed lub za nimi znaki działań lub wskaźniki.

$$2x(a - b)$$

15.4.25. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się przed i po oznaczeniach różniczki oraz pomiędzy następującymi po sobie oznaczeniami różniczki.

$$a dx + b dy \quad \partial x \partial y$$

15.4.26. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się przed i po znakach operatorów funkcyjnych.

$$x f(x) + y g(y)$$

15.4.27. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się po znaku silni.

$$2! x + 4! y$$

15.4.28. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się przed przecinkami użytymi jako znaki matematyczne.

$$f(x, y, z)$$

15.4.29. Odstęp wielkości 1 punktu wstawia się przed przecinkami, kropkami i średnikami użytymi jako zakończenie wzoru.

$$x = 7,53; \quad y = 2,34; \quad z = 5,22.$$

15.4.30. Odstęp wielkości 2 punktów wstawia się przed i po znakach relacji.

$$a = x + y$$

15.4.31. Odstęp wielkości 2 punktów wstawia się pomiędzy dwoma nawiasami odwrotnymi.

$$(a+b) (x+y)$$

15.4.32. Odstęp wielkości 2 punktów wstawia się po przecinkach użytych jako znaki matematyczne.

$$f(x, y, z)$$

15.4.33. Odstęp wielkości 2 punktów wstawia się przed i po wielokropku.

$$f_1(x) + f_2(x) + \dots + f_n(x)$$

15.4.34. Odstęp wielkości 2 punktów wstawia się przed i po znakach operatorów sumowania, mnożenia i znakach całki.

$$K = \int F(x) dx$$

15.4.35. Odstęp wielkości pół firetu wstawia się pomiędzy kropkami zastosowanymi zamiast wiersza wzoru.

15.4.36. Odstęp wielkości pół firetu wstawia się przed i po skrótach jednostek miar i wielkości fizycznych.

20 km

15.4.37. Odstęp wielkości półtora firetu wstawia się przed i po określeniach *gdzie*, *oraz*, *albo*, *lub*, itp., łączących dwa wzory zestawione w jednym wierszu.

$$a = 5 \quad \text{lub} \quad a = 6$$

15.3.38. Odstęp wielkości półtora firetu wstawia się pomiędzy poszczególnymi wzorami występującymi w jednym wierszu.

$$x = 7,53; \quad y = 2,34; \quad z = 5,22.$$

15.5. Odstępy między wierszami wzoru

15.5.1. Pomiędzy wierszami wzoru stosuje się odstępy od 4 do 6 punktów.

15.5.2. Rząd kropek zastosowany zamiast wiersza wzoru traktuje się jak wiersz wzoru.

15.6. Ustawianie jednowierszowych wzorów wystawionych

15.6.1. Wzory jednowierszowe środkuje się. Dopuszcza się składanie do lewego marginesu z takim samym wcięciem akapitowym, jakie jest stosowane w danym dziele.

15.6.2. We wzorach stanowiących ciąg równości znaki równości ustawia się w jednym pionie, a wzory środkuje się względem najdłuższego z nich.

$$2x = 567$$

$$34xy = xyz$$

$$25y = 2(x+y)$$

15.6.3. Jeżeli układ wzorów ma charakter tabelaryczny, to znaki matematyczne ustawia się w jednym pionie, a cyfry w liczbach ustawia się tak, aby jednostki stały pod jednostkami, dziesiątki pod dziesiątkami, itp.

$$\sin 25 = 0,4226$$

$$\sin 1,25 = 0,0218$$

$$\sin 2 = 0,0345$$

15.7. Przenoszenie i ustawianie wielowierszowych wzorów wystawionych

15.7.1. Wzory wystawione przenosi się na znakach relacji. Jeśli jest to konieczne, wzór można przenosić na znakach działań. Przy przenoszeniu znak pochodzący z końca wiersza powtarza się na początku następnego wiersza.

15.7.2. Jeżeli wzór jest dzielony na znaku mnożenia, to jako znaku mnożenia używa się skośnego krzyżyka (\times).

15.7.3. Przenoszone wzory środkuje się.

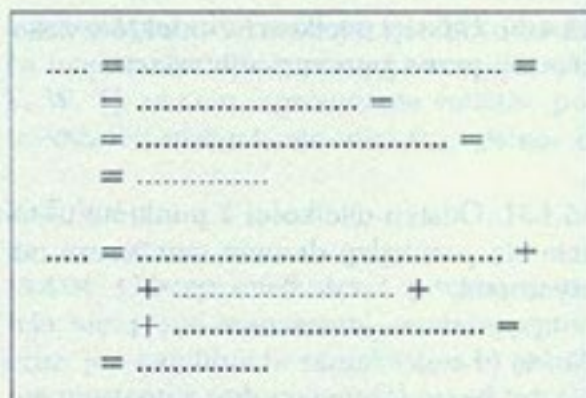
15.7.4. We wzorach przenoszonych wielokrotnie dopuszcza się umieszczanie wzorów w taki sposób, aby znaki działań lub relacji powtórzone przy przenoszeniu stanowiły jeden pion na początku wiersza. Jeżeli wzór jest przenoszony jednocześnie na znakach działań i znakach relacji, to pion znaków działań składa się tak, aby był przesunięty w prawo w stosunku do pionu znaków relacji.

15.7.5. Dopuszcza się umieszczanie wzorów w taki sposób, aby pierwszy wiersz był wyrównany do lewego marginesu z wcięciem akapitowym równym wcięciu stosowanemu w danym dziele, a najdłuższy lub ostatni wiersz wzoru był wyrównany do prawego marginesu, z zachowaniem odległości równej wcięciu akapitowemu stosowanemu w tym dziele.

15.8. Przenoszenie wzorów w tekście

15.8.1. Wzory w tekście przenosi się na znakach relacji. Przy przenoszeniu znak z końca wiersza powtarza się na początku następnego wiersza.

15.8.2. Dopuszcza się przenoszenie wzorów w tekście na znakach działań. Przy

Rys. 15.1. Dopuszczalne umieszczenie wystawionych wzorów przenoszonych wielokrotnie (zasada 15.7.4)

przenoszeniu znak pochodzący z końca wiersza powtarza się na początku następnego wiersza.

15.9. Ułamki

15.9.1. Licznik oddziela się od mianownika linią o 2 punkty dłuższą z obu stron od najdłuższego wyrażenia w liczniku lub mianowniku.

15.9.2. We wzorze, w którym występuje ułamek dzielony przez ułamek, zasadnicza linia ułamkowa powinna być dłuższa od 4 do 6 punktów od linii ułamków tworzących licznik lub mianownik.

15.9.3. Jeżeli mianownik lub licznik ułamka nie mieści się w szerokości wiersza, to dzieli się go na znaku działania na mniej wciętej równej części i rozsuwa maksymalnie górną część w lewo, a dolną część w prawo.

15.10. Wskaźniki

15.10.1. Wskaźniki nad i pod operatorami ustawia się na środku (odpowiednio) górnej lub dolnej krawędzi operatora.

15.10.2. Jeżeli wskaźniki nad lub pod operatorem są szersze od samego operatora,

to wyrażenia następujące po nim i poprzedzające go ustawia się tak, aby znajdowały się w pionowej linii z początkiem lub końcem wskaźnika.

15.10.3. Wskaźniki podwójne (górne i dolne) ustawia się jeden pod drugim.

$$f_i^j$$

15.10.4. Wskaźniki przy operatorach występujących we wzorach w tekście można umieszczać nie nad i pod operatorem, ale przed operatorem.

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, $\sum_{k=1}^{n-1} (2k+1)$ sed diam nonummy nibh euismod tincidunt utiam.

15.11. Numeracja wzorów

15.11.1. Numerację wzorów składa się liczbami wyrażonymi cyframi arabskimi w odmianie prostej, w nawiasach kwadratowych.

15.11.2. Po numerze wzoru nie stawia się kropki, także w przypadku numeracji wielorzędowej.

[11.44.7]

15.12.3. Numer wzoru umieszcza się z prawej lub lewej strony kolumny na poziomie zasadniczego wiersza wzoru. Przy środkowaniu wzorów numeracji nie bierze się pod uwagę.

15.12.4. We wzorach wielowierszowych numery umieszczane z prawej strony ustawia się na poziomie pierwszego wiersza wzoru, numery umieszczane z prawej strony wzoru ustawia się na poziomie ostatniego wiersza wzoru.

Rozdział 16. Wyliczenia z punktami

16.1. Wyliczenia akapitowe

16.1.1. Punkty wyliczeń, w których każdy punkt zaczyna nowy wiersz, składa się tak jak akapity, tj. pierwszy wiersz ma wcięcie akapitowe stosowane w danym tekście, ewentualne następne wiersze są składane na całą szerokość kolumny.

16.1.2. W wyliczeniach, w których każdy punkt zaczyna nowy wiersz, odstęp pomiędzy oznaczeniem punktu wyliczenia a dalszym tekstem ustala się tak, aby teksty punktów wyliczenia (następujące po oznaczeniu punktu wyliczenia) zaczynały się w jednej pionowej linii. Odstęp ten powinien być zbliżony wielkością do normalnej spacji międzywyrazowej.

16.2. Wyliczenia jednozdaniowe

16.2.1. Punkty stanowiące przedmiot wyliczenia jednozdaniowego można oznaczyć literą minuskułową lub liczbą wyrażoną cyframi arabskimi, po których stawia się nawias zamykający. Każdy z punktów zaczyna się od minuskuły. Wyliczenie takie może być napisane w ciągu lub każdy z punktów może rozpoczynać nowy wiersz. Po tekście poszczególnych punktów stawia się przecinek, na końcu wyliczenia stawia się kropkę.

Należy brać pod uwagę następujące możliwości: a) droga w lewo, b) droga w prawo, c) droga prosto.

Należy brać pod uwagę następujące możliwości: 1) droga w lewo, 2) droga w prawo, 3) droga prosto.

Należy brać pod uwagę następujące możliwości:

- a) droga w lewo,
- b) droga w prawo,
- c) droga prosto.

Należy brać pod uwagę następujące możliwości:

- 1) droga w lewo,
- 2) droga w prawo,
- 3) droga prosto.

16.2.2. Punkty stanowiące przedmiot wyliczenia jednozdaniowego, w których każdy punkt rozpoczyna nowy wiersz, można oznaczać pauzami.

Należy brać pod uwagę następujące możliwości:

- droga w lewo,
- droga w prawo,
- droga prosto.

16.2.3. Jeżeli w punktach stanowiących przedmiot wyliczenia jednozdaniowego występuje dużo przecinków, to poszczególne punkty kończą się średnikiem, a całe wyliczenie kończy się kropką.

16.3. Wyliczenia objęte więcej niż jednym zdaniem

16.3.1. Punkty stanowiące przedmiot wyliczenia, w którym każdy z punktów obejmuje więcej niż jedno zdanie, oznacza się liczbą wyrażoną cyframi arabskimi lub literą majuskułową, po której stawia się kropkę. Każdy z punktów zaczyna się od nowego wiersza i rozpoczyna od majuskuły. Po tekście zawartym w poszczególnych punktach stawia się kropkę.

Wyliczenie:

1. Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Sed diam nonummy nibh euismod tincidunt.
2. Ut laoreet dolore magna aliquam erat volutpat. Ut wisi enim ad minim veniam, quis nostrud exerci tation ullamcorper. Suscipit lobortis nisl ut aliquip ex ea commodo consequat.

Wyliczenie:

- A. Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Sed diam nonummy nibh euismod tincidunt.
- B. Ut laoreet dolore magna aliquam erat volutpat. Ut wisi enim ad minim veniam, quis nostrud exerci tation ullamcorper. Suscipit lobortis nisl ut aliquip ex ea commodo consequat.

16.3.2. Unika się stosowania wyliczeń wielostopniowych. Jeśli jednak konieczne jest zastosowanie wyliczenia wielostopniowego, to hierarchię punktów wyliczenia oznacza się następującymi elementami (można zastosować tylko niektóre, ale w podanej kolejności).

- 1) cyfry rzymskie;
- 2) litery majuskułowe;
- 3) cyfry arabskie;
- 4) litery minuskułowe.

16.3.3. Po liczbach wyrażonych cyframi rzymskimi i literach majuskułowych stawia się kropkę, punkt wyliczenia zaczyna się od majuskuły. Po liczbach wyrażonych cyframi arabskimi można postawić kropkę lub nawias zamykający, a punkt wyliczenia zacząć (odpowiednio) od majuskuły lub minuskuły. Po literach majuskułowych stawia się nawias zamykający, a punkt wyliczenia zaczyna się od minuskuły.

Wyliczenie wielostopniowe:

- I. Pierwszy poziom.
 - A. Drugi poziom.
 1. Trzeci poziom
 - a) czwarty poziom.

16.3.4. Jeżeli w skład punktów wyliczenia obejmującego kilka zdań wchodzi wyliczenia obejmujące jedno zdanie, to dopuszcza się składanie takich wyliczeń w ciągu, tzn. punkty nie muszą zaczynać nowych wierszy.

Wyliczenie wielostopniowe:

- I. Pierwszy poziom 1:
 - a) drugi poziom 1, b) drugi poziom 2, c) drugi poziom 3.
- I. Pierwszy poziom 2.

Rozdział 17. Skróty i skrótowce

17.1. Zasady ogólne

17.1.1. Skróty i skrótowce stosowane są w zapisie podanym w: Jerzy Podracki: *Słownik skrótów i skrótowców*. Warszawa, PWN, 1999.

17.2. Skróty w poszczególnych elementach dzieła

17.2.1. W przypisach i wyrażeniach ujętych w nawiasy stosowane są następujące skróty: *przyp.* (przypis), *przyp. red. pol.* (przypis redakcji polskiej), *przyp. aut.* (przypis autora), *przyp. tłum.* (przypis tłumacza).

17.2.2. W opisach bibliograficznych stosowane są następujące skróty: *b.m.* (bez miejsca wydania, brak miejsca wydania), *s.l.* (sine loco), *b.r.* (bez roku wydania, brak roku wydania), *s.a.* (sine anno), *b.m.r.w.* (bez miejsca wydania i roku wydania, brak miejsca wydania i roku wydania), *i in.* (i inni), *et al.* (et alii), *cyt.* (cytowany, cytat), *druk.* (drukowany, drukarnia), *ed.* (edytor), *nakł.* (nakład, nakładca), *obw.* (obwoluta), *odb.* (odbitka), *oprac.* (opracowanie, opracował), *rec.* (recenzja, recenzent), *tłum.* (tłumaczenie, tłumacz), *wyd.* (wydanie, wydał), *ibid.* (ibidem), *op.cit.* (opere citato, opus citato), *l.c.* (loco citato).

17.2.3. Elementy publikacji oznaczane są za pomocą skrótów: *art.* (artykuł), *cz.*

(część), *dod.* (dodatek), *egz.* (egzemplarz), *nr* (numer), *poz.* (pozycja), *p.* (punkt), *R.* (rocznik), *rozdz.* (rozdział), *s.* (strona, strony), *t.* (tom), *ust.* (ustęp), *vol.* (wolumin), *w.* (wiersz), *z.* (zeszyt), *fig.* (figura), *ilustr.* (ilustracja), *rys.* (rysunek), *tab.* (tablica), *tabl.* (tablica). Skróty te występują zawsze z numerami i są stawiane przed tymi numerami. Jeśli skrót występuje z przyimkiem, to jest rozwijany.

17.2.4. W tytułach publikacji cytowanych oraz w przypisach i opisach bibliograficznych stosuje się następujące skróty: *Akad.* (Akademia), *Ann.* (Annales), *Arch.* (Archiwum), *Biul.* (Biuletyn), *Czas.* (Czasopismo), *Dz.* (Dziennik), *Gaz.* (Gazeta), *Inf.* (Informator), *Instr.* (Instrukcja), *Kal.* (Kalendarz), *Kom.* (Komunikat), *Kron.* (Kronika), *Kwart.* (Kwartalnik), *Lab.* (Laboratorium), *Mat.* (Materiały), *Misc.* (Miscellanea), *Monogr.* (Monografie), *Monum.* (Monumenta), *Not.* (Notatki), *Ok.* (Okólnik), *Pam.* (Pamiętnik), *Por.* (Poradnik), *Pr.* (Prace), *Prot.* (Protokoły), *Prz.* (Przegląd), *Przew.* (Przewodnik), *Rocz.* (Rocznik), *Rozp.* (Rozprawy), *Spraw.* (Sprawozdanie), *Tyg.* (Tygodnik), *Uniw.* (Uniwersytet), *Wiad.* (Wiadomości), *Zab.* (Zabytki), *Zap.* (Zapiski), *Zesz.* (Zeszyty).

17.3. Podział skrótów na kategorie

17.3.1. Przy nazwiskach stosuje się skróty: *prof.* (profesor), *doc.* (docent), *adj.* (adiunkt), *dr* (doktor), *mgr* (magister), *inz.* (inżynier), *insp.* (inspektor), *dyr.* (dyrektor), *kier.* (kierownik), *nacz.* (naczelnik), *red.* (redaktor), *gen.* (general), *plk* (pułkownik), *mjr* (major), *hpt.* (kapitan), *por.* (porucznik), *ppor.* (podporucznik). Skróty tych nie podwaja się. Skrót występujący z przyimkiem rozwija się.

17.3.2. Jednostki czasu oznacza się skrótami: *sek.* (sekunda), *min.* (minuta), *godz.* (godzina), *mies.* (miesiąc), *r.* (rok),

w. (wiek). Skróty *sch.*, *min.*, *godz.* występują zawsze po liczbach, skróty *r.*, *w.* występują przed liczbami lub po nich.

17.3.3. Ery oznacza się skrótami: *n.e.* (naszej ery), *p.n.e.* (przed naszą erą).

17.3.4. Liczebniki oznacza się skrótami: *tys.* (tysiąc), *mln* (milion), *mld* (miliard). Skróty te są stosowane tylko po liczbach zapisanych cyframi.

17.3.5. Stopnie temperatury oznacza się za pomocą skrótów: $^{\circ}\text{C}$ (stopnie Celsjusza), $^{\circ}\text{R}$ (stopnie Reaumura), $^{\circ}\text{F}$ (stopnie Fahrenheita), $^{\circ}\text{K}$ (stopnie Kelwina). Skróty te są stosowane tylko po liczbach napisanych cyframi.

17.3.6. Jednostki miar i wag oznacza się skrótami: *mm* (milimetr), *cm* (centymetr), *dm* (decymetr), *m* (metr), *km* (kilometr), *a* (ar), *ha* (hektar), *l* (litr), *g* (gram), *dhg* (dekagram), *kg* (kilogram), *t* (tona). Jeśli skróty te występują z przyimkami, po których występuje liczebnik w przypadku innym niż mianownik lub biernik, to są one rozwijane. Skróty te są stosowane tylko po liczbach zapisanych cyframi. Przy podawaniu przedziałów wielkości, skrót jednostki podaje się tylko po drugiej liczbie.

17.3.7. Polskie jednostki pieniężne oznacza się skrótami: *zł* (złoty), *gr* (grosz). Skróty

te są stosowane tylko po liczbach zapisanych cyframi.

17.3.8. Paragrafy oznacza się znakiem \S . Przy cytowaniu kilku paragrafów jednocześnie znak ten podwaja się. Znak jest stosowany tylko przed liczbami zapisanymi cyframi.

17.3.9. Jednostki miar powierzchni i objętości oznacza się przez użycie cyfry 2 lub 3 (odpowiednio) we frakcji górnej, a nie za pomocą skrótów wyrazów kwadratowy lub sześcienny.

17.4. Skróty ogólne

17.4.1. Stosowane są jedynie skróty ogólnie przyjęte i nie budzące wątpliwości: *cd.* (ciąg dalszy), *cdn.* (ciąg dalszy nastąpi), *i in.* (i inne), *i nast.* (i następne), *itd.* (i tak dalej), *itp.* (i tym podobne), *iw.* (jak wyżej), *m.in.* (między innymi), *np.* (na przykład), *ok.* (około), *pt.* (pod tytułem), *tj.* (to jest), *ozn.* (to znaczy), *zn.* (tak zwany), *por.* (porównaj), *szt.* (sztuka, tylko w zestawieniu z liczbami), *br.* (bieżącego roku), *ub.r.* (ubiegłego roku), *ub.m.* (ubiegłego miesiąca), *ds.* (do spraw).

17.4.2. Nie stosuje się skrótów od wyrazów i wyrażeń *patrz*, *zobacz*, *pod nazwą*, *tym podobne*, *albo*, *a mianowicie*, *czyli*, *lub*, *wyżej wymieniony*, *według*, *bardzo*.

Rozdział 18.

Znaki interpunkcyjne

18.1. Uwagi wstępne

18.1.1. Do znaków interpunkcyjnych zalicza się dziesięć następujących znaków: przecinek, kropkę, średnik, wielokropek, wykrzyknik (znak wykrzyknienia), pytajnik (znak zapytania), dwukropek, pauzę (myślnik), nawias i cudzysłów. Współczesne wydawnictwa normatywne nie wyróżniają znaku półpauzy jako znaku interpunkcyjnego, mimo iż półpauza stosowana w zastępstwie pauzy jest typowym znakiem interpunkcyjnym. Dywiz również nie jest zaliczany do znaków interpunkcyjnych.

18.2. Przecinek

18.2.1. Przecinek stawia się pomiędzy składnikami szeregu (składnikami pełniącymi w wypowiedzeniu tę samą funkcję).

Na półce leżały: książka, czasopismo, zapalniczka.

18.2.2. Nie stawia się przecinka pomiędzy składnikami szeregu, jeżeli nie są one równorzędne.

Grzegorz obejrzał wczoraj w kinie pierwszy kolorowy film.

18.2.3. Przecinek stawia się pomiędzy składnikami powtórzonymi.

Grzegorz o filmie opowiadał długo, długo.

18.2.4. Przecinka można nie stawiać, jeśli powtarzonymi składnikami są wyrazy-wykrzykniki.

Ho ho, jaki duży sklep!

18.2.5. Wyrazy-wykrzykniki można oddzielić od reszty zdania przecikiem. Jeżeli wyrazy-wykrzykniki znajdują się w środku zdania, to można je oddzielić dwoma przecinkami.

Hej, mała ćmo! czemu tak latasz koło ognia?
[HENRYK SIENKIEWICZ]

Kali wybić, ach wybić czarowników! [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.2.6. Jeżeli wyraz-wykrzyknik tworzy całość z innym wyrazem, to nie oddziela się ich przecinkami, a odpowiedni znak stawia się po nich.

Ach tak, a więc nie pójdziesz do kina?

18.2.7. Wołacz znajdujący się w środku zdania oddziela się dwoma przecinkami.

Popatrz na ten obraz, Grzegorzu, spróbuj go ocenić.

18.2.8. Przecinek stawia się po wołaczu znajdującym się na początku zdania.

Słoni, kochany słoni, prawda, że nie zrobiłbyś nam nic złego? [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.2.9. Przecinek stawia się przed wołaczem znajdującym się na końcu zdania.

Nie pojedziesz dzisiaj do Krakowa, Robercie...

18.2.10. Przecinek stawia się przed wyrazami (wyrażeniami): *a* (*a więc, a choć, a gdy, a jeśli, a kiedy, a mianowicie, a ponieważ, a że*), *aby, acz, aczkolwiek, albowiem, ale, bo, bowiem, by, byle,*

byleby, chociaż, chociażby, choć, choćby, chyba że, chyba żeby, czyli, dlatego (dlatego że, dlatego iż), dopiero gdy, dopiero jak, dopiero kiedy, dopóki, gdy (potem gdy, teraz gdy, wtedy gdy, wtem gdy, z chwilą gdy), gdyby, gdyż, gdzie, i (w znaczeniu więc, toteż), ile, ilekroć, im, inaczej, innymi słowy, iż, iżby, jako że, jednak, jednakże, jeśli, jeśliby, jeżeli, jeżeliby, lecz, ledwie, ledwo, mimo to, mimo że, mimo iż, natomiast, nim, o ile, po czym, podczas gdy, pomimo to, pomimo że, pomimo iż, ponieważ, póki, przeto, skoro, skutkiem tego, skutkiem czego, tedy, to jest, to znaczy, toteż, tyle że, tylko że, tylko iż, tym bardziej że, tymczasem, w miarę jak, w razie gdyby, węc, właśnie gdy, właśnie jak, właśnie kiedy, wprzód nim, wszakże, wtedy, za to, zaledwie, zantm, zaś, zwłaszcza gdy, zwłaszcza kiedy, zwłaszcza że, zwłaszcza iż, że, że aby, że aż, że gdy, że jeśli, żeby.

Nie stawia się przecinka w wyrażeniach zawierających wyraz *a*, mających charakter frazeologizmów: *to a to*, *ten a ten*, *tyle a tyle*, *tam a tam*, itd.

18.2.11. Nie stawia się przecinka przed wyrazami: *i*, *oraz*, *tudzież*, *lub*, *albo*, *bądź*, *ani*, *ni*, *a* (w znaczeniu *i*). Przed wyrazami tymi stawia się przecinek, jeśli tekst następujący po nich ma charakter dopowiedzenia (patrz także zasada 18.2.14). Przed *i* równoznacznym z *toteż* lub *więc* można postawić przecinek.

18.2.12. Przecinki stawia się, aby oddzielić zdania składowe w zdaniu złożonym. Jeżeli zdania składowe są połączone wyrazami, przed którymi nie stawia się przecinka (*i*, *oraz*, *tudzież*, *lub*, *albo*, *bądź*, *ani*, *ni*, *a* - w znaczeniu *i*), to także w takim przypadku przecinka nie stawia się.

Otrzeźwił go dopiero chłodniejszy powiew wiatru, który niespodzianie powiał ze wschodu. [HENRYK SIENKIEWICZ]

Tymczasem słońce zaszło i noc pokryła okolicę [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.2.13. Wyrazy kończące się na *-ąc*, *-wszy*, *-wszy* oddziela się w zdaniu złożonym przecinkami, nawet jeśli nie towarzyszą im żadne określenia. Jeżeli przy wyrazach tych występują określenia, to wyrazy oddziela się przecinkiem razem z określeniami.

Szedł, przeklinając, nad rzeką.

Otworzywszy zaspane oczy, zobaczył tylko krzesło.

18.2.14. Przecinek stawia się przed dopowiedzeniami (grupami wyrazów, które dokładniej określają podstawową treść zdania, wprowadzają dodatkowe informacje, objaśnienia, sprostowania, itp.). Przecinek stawia się przed dopowiedzeniami, które są wprowadzane za pomocą wyrażen, przed którymi w innych okolicznościach nie stawia się przecinka (np. *i to*, *albo raczej*, *lub raczej*, *czy raczej*, *albo lepiej*, *ani też*, *ani nawet*, *czy może*).

18.2.15. Przecinkami można oddzielić wtrącenia wewnątrz zdania (patrz także zasada 10.9.11).

18.2.16. Po przecinku wstawia się normalny odstęp międzywyrazowy, przed przecinkiem nie wstawia się dodatkowych odstępów.

18.3. Kropka

18.3.1. Kropką zamyka się wypowiedzenie (tzn. zdanie lub równoważnik zdania), będące podstawową całością składniowo-znaczeniową.

Nel spała jeszcze, więc i on oddawszy Mei kaczki rzucił się na wojłok i zasnął natychmiast kamiennym snem. Zbudzili się dopiero po południu – on wcześniej, Nel później. Dziewczynka czuła się nieco silniejsza, a gdy gęsty i mocny rosół pokrzepił jeszcze jej siły, wstała i wyszła z drzewa chcąc popatrzeć na Kinga i na słońce. [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.3.2. Kropkę stawia się po skrócie wyrazu, który jest początkową literą lub początkowymi literami skracanego wyrazu.

g. [godzina], dyr. [dyrektor], p. [pan, pani]

18.3.3. Jeżeli w skrócie nazw dwu- lub wielowyrzowych wyrazu drugi i następne rozpoczynają się od spółgłoski, po skrócie nazwy stawia się tylko jedną kropkę.

bm. [bieżącego miesiąca], cdn. [ciąg dalszy nastąpi]

18.3.4. Jeżeli w skrócie nazw dwu- lub wielowyrzowych wyrazu drugi lub następne rozpoczynają się od samogłoski, po skrócie każdego wyrazu stawia się kropkę.

m.in. [między innymi], o.o. [ograniczona odpowiedzialność]

18.3.5. W skrócie obcych nazw dwu- lub wielowyrzowych zasadniczo kropkę stawia się po skrócie każdego wyrazu.

a.m. [ante meridiem], l.c. [loco citato], ale ac [a capite]

18.3.6. Kropkę stawia się po skrótach obcych jednostek monetarnych.

dol. [dolar], kor. [korona]

18.3.7. Nie stawia się kropki po skrótach polskich jednostek monetarnych.

zł [złoty], gr [grosz]

18.3.8. Nie stawia się kropki po skrócie składającym się z pierwszej i ostatniej lub pierwszej, ostatniej i jednej ze środkowych liter wyrazu skracanego, jeżeli skrót ten jest użyty w mianowniku.

dr [doktor], mgr [magister]

18.3.9. Kropkę stawia się po skrócie składającym się z pierwszej i ostatniej lub pierwszej, ostatniej i jednej ze środkowych liter wyrazu skracanego, jeżeli skrót ten jest użyty w przypadku innym niż mianownik.

Podaj to dr. Nowakowi.

Skróty takie można także zapisać w następującej formie:

Podaj to drowi Nowakowi.

18.3.10. Nie stawia się kropki po skrócie składającym się z pierwszej i ostatniej lub pierwszej, ostatniej i jednej ze środkowych liter wyrazu skracanego, jeżeli skrót ten jest użyty w przypadku innym niż mianownik i skrót ten odnosi się do kobiety.

Podaj to dr Nowak.

18.3.11. Nie stawia się kropki skrótach jednostek miar i wag.

g [gram], ha [hektar]

18.3.12. Nie stawia się kropki po skrótach używanych w matematyce i fizyce.

log [logarytm], t [droga], s [czas]

18.3.13. Nie stawia się kropki po skrótach symboli nazw pierwiastków chemicznych.

Ra [rad], P [fosfor]

18.3.14. Nie stawia się kropki po skrótach nazw gwiazdozbiorów.

UMa [Ursa Maior], Com [Coma Berenices]

18.3.15. Nie stawia się kropki po niektórych skrótach wojskowych.

ckm [ciężki karabin maszynowy], pm [pistolet maszynowy]

18.3.16. Nie stosuje się podwojenia skrótów dla oznaczenia liczby mnogiej, skróty w liczbie mnogiej rozwijają się.

18.3.17. Nie stawia się kropek w skrótowcach rodzimych i obcych przyswojonych.

FSO [Fabryka Samochodów Osobowych], USA United States of America]

18.3.18. Kropkę stawia się po liczebnikach porządkowych pisanych cyframi arabskimi (kropka zastępuje końcówkę deklinacyjną).

Janowi udało się wstać za 3. razem.

18.3.19. Kropkę po liczebnikach porządkowych pisanych cyframi arabskimi można pominąć, jeżeli z kontekstu jednoznacznie wynika, że użyty został liczebnik porządkowy.

Janek chodzi do 5 klasy.

18.3.20. Kropki nie stawia się po liczebnikach porządkowych pisanych cyframi arabskimi, gdy cyfry oznaczają godziny (bez minut) i występuje wyraz godzina.

Sklep był otwarty od godziny 7 do godziny 11.

Dopuszcza opuszczenie kropki także w przypadku, gdy nie występuje wyraz godzina i jeżeli z kontekstu jednoznacznie wynika, że użyty został liczebnik porządkowy.

Przyjdę o 8 wieczorem.

18.3.21. Kropkę stawia się pomiędzy liczbami oznaczającymi godziny i minuty.

Przyjdę o 8.15.

18.3.22. Kropki nie stawia się po liczebnikach porządkowych pisanych cyframi arabskimi, gdy cyfry oznaczają dni miesiąca, a nazwa tego miesiąca jest podana słownie.

Byłem w Piasecznie 17 kwietnia.

18.3.23. Kropki nie stawia się po liczebnikach porządkowych pisanych cyframi arabskimi, gdy cyfry oznaczają numery tomów lub stron.

Autor opisał rozmowę w 3 tomie na stronie 66.

18.3.24. Kropki nie stawia się po liczebnikach porządkowych pisanych cyframi arabskimi, gdy cyfry oznaczają nazwę roku.

Książka została wydana w 2000 roku.

18.3.25. Nie stawia się kropki po liczebnikach porządkowych pisanych cyframi rzymskimi.

Grzegorz mieszka na VI piętrze.

18.3.26. Kropkę stawia się po tytule części dzieła (rozdziału, paragrafu), jeśli tytuł jest włączony do akapitu zaczynającego tekst tej części.

18.3.27. Nie stawia się kropek na kartach tytułowych książek.

18.3.28. Nie stawia się kropki po żywej paginie. Jeśli żywa pagina zawiera kilka tytułów, które należałoby oddzielić kropką, zamiast kropki używa się pauzy.

18.3.29. W przypadku podwójnych inicjałów pomiędzy kropką a drugim inicjałem stawia się chudą spację (1/5 fletu).

18.3.30. Po kropce kończącej wypowiedzenie wstawia się normalny odstęp międzywyrazowy, przed kropką nie wstawia się dodatkowych odstępów.

18.4. Średnik

18.4.1. Średnik jest znakiem rozdzielającym słabszym od kropki, a silniejszym od przecinka. Średnik oddziela jedynie człony równorzędne pod względem logiczno-składniowym (tak jak kropka, przecinek może natomiast oddzielać zarówno człony równorzędne, jak i nierównorzędne).

18.4.2. Średnik jest używany w rozbudowanych wypowiedzeniach złożonych.

Ligia słuchała jego słów mrugając oczyma i jakby nie rozumiejąc, o co chodzi; policzki Pomponii pokryły się bladością; we drzwiach wiodących z korytarza do oecus, poczęły się znowu ukazywać przerażone twarze niewolnic. [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.4.3. Średnik jest używany do oddzielania pojedynczych zdań, samodzielnych pod względem myślowo-pojęciowym.

Powietrze uczyniło się parne; niebo nad miastem było jeszcze błękitne, ale w stronie Gór Sabińskich zbierały się nisko u brzegu widnokregu ciemne chmury. [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.4.4. Średnik jest używany w zdaniach zawierających rozbudowane wyliczenia, szczególnie w takich, w których wielokrotnie użyto przecinków.

Przekupnie wywołwali swoje towary; wróżbici polecali przechodniom swe usługi; obywatele ciągnęli poważnym krokiem, ku rostrom, by słuchać przygodnych mówców lub rozpowiadać sobie wzajemnie najświeższe nowiny. [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.4.5. Szczególnym rodzajem wyliczenia, w którym poszczególne pozycje wyliczenia można oddzielać średnikami, są pozycje bibliograficzne zapisywane w ciągu. Opisy bibliograficzne zawierają już bowiem te znaki interpunkcyjne, które mogłyby być użyte do ich oddzielania.

Szerzej na ten temat: E. PRZYŁUBSKA, F. PRZYŁUBSKI: *Gdzie postawić przecinek*. Warszawa, Wiedza Powszechna, 1984; J. PODRACKI: *Słownik języka polskiego z zasadami przestankowania*. Warszawa, PWN, 1999; J. PODRACKI: *Słownik skrótów i skrótowców*. Warszawa, PWN, 1999.

18.4.6. Po średniku wstawia się normalny odstęp międzywyrazowy. Pomiędzy średnikiem a poprzedzającymi go elementami tekstu nie wstawia się dodatkowych odstępów.

18.5. Wielokropek

18.5.1. Wielokropek służy do zaznaczenia, że tok mówienia (wypowiedzi) został przerwany (na ogół z powodu emocji).

– Furda!... – rzekł Sakowicz. – W Moskwie są ludzie...

– Cicho no!... – przerwał Bogusław.

[HENRYK SIENKIEWICZ]

18.5.2. Wielokropek stawia się przed puentą czy wyrazami niespodziewanymi dla

czytelnika tekstu. W tej funkcji może być także zastosowana pauza, szczególnie jeśli puenta nie ma charakteru żartobliwego, lecz neutralny lub podniosły.

Krzysztofowi wydawało się, że samochód Roberta jest zielony albo niebieski. Okazało się, że jest... biały.

18.5.3. Wielokropek jest stosowany w sytuacjach, gdy autor tekstu chce osiągnąć efekt artystyczny (np. w narracji).

Wokulski udał się za nim... Minął korytarz i po chwili znalazł się o obszernym pokoju jadalnym, którego ściany do połowy były przysłonięte taflami z ciemnego drzewa.
[BOLESŁAW PRUS]

18.5.4. Jako wielokropka używa się osobnego znaku (glifu) wielokropka zaprojektowanego przez projektanta kroju. Dopuszcza się tworzenie własnych wielokropków przez stawianie trzech kropek i ewentualne modyfikacje odległości między nimi.

18.5.5. Wielokropek składa się bez odstępów między wyrazem a kropkami. W przypadku, gdy pomiędzy kropkami w wielokropku są wstawione dodatkowe odstępy, to taki sam odstęp wstawia się pomiędzy wyraz a wielkropek.

18.5.6. W przypadku występowania wielokropka po znaku zapytania czy wykrzykniku, pomiędzy znaki te wstawia się odstęp wielkości jednego punktu.

18.5.7. Wykropkowaniem zastępuje się litery pominięte w wyrazach nieprzyzwoitych czy wulgarnych. Ilość kropek w wykropkowaniu jest taka sama, jak ilość opuszczonych liter. Pozostawia się pierwszą literę wykropkowanego wyrazu. Dopuszcza się także pozostawienie ostatniej litery.

18.6. Wykrzyknik (znak wykrzyknienia)

18.6.1. Wykrzyknik jest stawiany po wypowiedzeniach, które są okrzykami, zawołaniami, rozkazami, życzeniami, itp., jeśli piszący chce im nadać silne zabarwienie uczuciowe (radości, rozpacz, żalu, gniewu, itp.), intonację okrzyku lub podkreślić ich treść.

Proszę o ciszę!

18.6.2. Wykrzyknik można postawić po części mowy zwanej wykrzyknikiem.

Ach! Jak tu ładnie!

18.6.3. Wykrzyknika można nie stawiać, jeśli użyty został tryb rozkazujący. Taki zabieg podkreśla niską temperaturę uczuciową wypowiedzi.

Natychmiast zanieś książkę Piotrowi.

18.6.4. Dla oddania silnych emocji można postawić dwa lub trzy wykrzykniki.

Przestań! Przestań!! Przestań!!!

18.6.5. W zdaniach rozpoczynających się od wyrazu-wykrzyknika (lub wołacza) dopuszczalne są trzy sposoby interpunkcji.

1) Wykrzyknik po wyrazie wykrzykniku (lub wołacza), na końcu zdania także wykrzyknik.

Uwaga! Proszę się nie wychylać!

2) Przecinek po wyrazie-wykrzykniku (lub wołacza), na końcu zdania wykrzyknik.

Uwaga, proszę się nie wychylać!

3) Wykrzyknik po wyrazie-wykrzykniku (lub wołacz), na końcu zdania kropka.

Uwaga! Proszę się nie wychylać.

18.6.6. Gdy wykrzyknik zastępuje kropkę, następujące po nim wypowiedzenie zaczyna się od majuskuły.

18.6.7. W przypadku, gdy tekst po wykrzykniku jest dalszym ciągiem zdania pojedynczego, dopuszczalne jest użycie minuskuły. Zwyczaj ten jest współcześnie rzadko stosowany.

Patrzcie! i kapele mają ze sobą, u Tatarów to niezwykczajna rzecz. [HENRYK SIENKIEWICZ]

18.6.8. Po wykrzykniku stawia się normalny odstęp międzywyrazowy. Pomiędzy wykrzyknikiem a poprzedzającymi go elementem tekstu nie ustawia się dodatkowych spacji.

18.6.9. Wykrzyknik umieszczony w nawiasach może mieć następujące znaczenie:

1) Zuraca uwagę, że w fragmencie go poprzedzającym nie ma pomyłki.

Grzegorz zdał maturę w wieku 11 (!) lat.

2) Oznacza fragmenty cytatu (przytoczenia) zawierające błąd, sygnalizuje wtedy, że błąd nie pochodzi od cytującego, ale od autora cytowanego (przycazanego) tekstu.

Krzysztof jest autorem rozprawki Historia tfurców [!] warszawskich.

3) Zuraca uwagę na jakiś fakt.

Do Zenona należy 7 (!) rekordów świata.

Pierwsze dwa znaczenia mogą być także zaszygnalizowane przez użycie łacińskie-

go słowa *sic*. Słowo *sic* składa się odmianą pochylą, po słowie tym nie stawia się wykrzyknika.

Grzegorz zdał maturę w wieku 11 (*sic*) lat.

Krzysztof jest autorem rozprawki *Historia tfurców [sic] warszawskich*.

18.6.10. Rodzaj nawiasów, w jakich umieszcza się wykrzyknik czy słowo *sic* jest uzależniony od miejsca umieszczenia, zgodnie z kryterium uzależnianiającym kształt nawiasów od pochodzenia tekstu objętego nawiasami: jeśli wykrzyknik lub słowo *sic* są ustawiane przez autora w własnym tekście, to umieszczane są wewnątrz nawiasów okrągłych; jeśli wykrzyknik lub słowo *sic* w tekście przytaczanym lub w tekście dzieła ustawiane są przez edytora, to umieszczane są wewnątrz nawiasów kwadratowych (w ten sposób jednoznacznie zostanie zaszygnalizowane, że oznaczenie nie jest częścią tekstu autorskiego).

18.6.11. Jeśli wykrzyknik znajduje się bezpośrednio po fragmencie tekstu (np. tytuł) złożonym odmianą pochylą, a nie należy do tego tekstu, to jest składany odmianą prostą (taką jak reszta tekstu). Jeśli wykrzyknik jest częścią tekstu (np. tytułu), który jest złożony pismem pochylą, to wykrzyknik jest składany także pismem pochylą.

Przecież tego stwierdzenia nie było w książce *Przygotowania!*

Pojawiło się dopiero w książce *Naprzód!*

18.7. Pytajnik (znak zapytania)

18.7.1. Pytajnik stawia się po wypowiedzeniach, aby nadać im charakter pytania, niepewności, zdziwienia, ironii (np. pyta-

nia retoryczne), oburzenia, prośby czy laudnego nakazu.

Dokąd pójdziesz na spacer?

Naprawdę byłeś dzisiaj na spacerze?

18.7.2. Pytajnika nie stawia się, gdy zdaniem pytającym jest zdanie podrzędne (tzw. pytanie zależne).

Doskonale pamiętał, kto to zrobił.

18.7.3. Jeśli pytajnik występuje na końcu zdania, wyraz następujący po nim, jako rozpoczynający nowe zdanie, zaczyna się od majuskuły.

18.7.4. W przypadku, gdy pytajnik został postawiony zamiast znaku oddzielającego innego niż kropka, po pytajniku można użyć minuskuły.

18.7.5. Po pytajniku wstawia się normalny odstęp międzywyrazowy. Pomiedzy pytajnikiem a poprzedzającymi go elementem tekstu nie wstawia się dodatkowych odstępów.

18.7.6. Pytajnik umieszczony w nawiasach sygnalizuje wątpliwości co do treści poprzedzającego go wyrazu czy wyrażenia.

Crzregorz był w Padwie 38 (?) razy.

18.7.7. Rodzaj nawiasów, w jakich umieszcza się pytajnik, jest uzależniony od miejsca umieszczenia, zgodnie z kryterium uzależnianiającym kształt nawiasów od pochodzenia tekstu objętego nawiasami: jeśli pytajnik jest wstawiony przez autora we własnym tekście, to jest umieszczany wewnątrz nawiasów okrągłych; jeśli pytajnik w tekście przytaczanym lub w tekście dzieła jest ustawiany przez edytora, to jest umieszczany wewnątrz nawiasów kwadratowych (w ten sposób jednoznacz-

nie zostanie zasygnalizowane, że oznaczenie nie jest częścią tekstu autorskiego).

18.7.8. Jeśli pytajnik znajduje się bezpośrednio po fragmencie tekstu złożonego odmianą pochylą, a nie należy do tego tekstu, to jest składany odmianą prostą (takim jak reszta tekstu); jeśli pytajnik jest częścią tekstu, który jest złożony odmianą pochylą, to pytajnik jest składany także odmianą pochylą.

Kiedy Crzregorz napisał książkę *Idę w prawo?*

Dwa lata po napisaniu książki *Dokąd pójść?*

18.8. Dwukropek

Funkcje dwukropka w przytoczeniach zostały omówione w *Rozdziale 13 - Przytoczenia*.

18.8.1. Dwukropek stawia się przed tytułami, terminami i nazwami:

Na urodziny Krzysztof dostał książkę Sienkiewicza: *Ogniem i mieczem*.

Wyraz: ogół oznacza zespół przedmiotów i zjawisk tworzących pewną całość.

Jest to dość rzadki przypadek używania dwukropka, gdyż częściej do tego celu stosuje się cudzysłowy apostrofowe, bądź wyróżnienie odmianą pochylą. W takim przypadku dwukropka nie stawia się.

Na urodziny Krzysztof dostał książkę Sienkiewicza *Ogniem i mieczem*.

Wyraz ogół oznacza zespół przedmiotów i zjawisk tworzących pewną całość.

18.8.2. Dwukropek stawia się przed wyliczeniem szczegółów, jeśli wcześniej zostały one zaznaczone w formie ogólnej.

Robert w styczniu odwiedził trzy polskie miasta: Kraków, Wrocław i Poznań.

18.8.3. Jeśli wyliczenie nie jest poprzedzone określeniem ogólnym, dwukropek można pominąć.

Robert w styczniu odwiedził Kraków, Wrocław i Poznań.

18.8.4. Dwukropka nie stawia się, jeżeli wymieniane są dwa wyrazy lub wyrażenia połączone spójnikiem *i*.

Robert w styczniu odwiedził Kraków i Poznań.

18.8.5. Wyliczenie szczegółów: w postaci utracenia zaznacza się na początku dwukropkiem, a na końcu przecinkiem.

Z trójki kolarzy: Zenon Jaskóła, Ryszard Szurkowski, Dariusz Wojciechowski, najszybszy był ten pierwszy.

18.8.6. Dwukropek stawia się, jeżeli w zdaniu wylicza się człony podmiotu szeregowego (występujące w liczbie pojedynczej), a orzeczenie ma formę liczby mnogiej. Wyliczenie takie powinno mieć charakter wyliczenia kompletnego.

Na półce leżały: książka, czasopismo i zapalniczka.

18.8.7. Dwukropka nie stawia się, gdy orzeczenie występuje w liczbie pojedynczej (takie wyliczenie ma charakter wyliczenia przykładowego), lub gdy w podmiocie szeregowym występują tylko dwa człony połączone spójnikiem *i*.

Na półce leżała książka, czasopismo i zapalniczka.

Na półce leżały książka i zapalniczka.

18.8.8. Dwukropek można postawić po wypowiedziach w postaci wyrażenia *jednym słowem, słowem, innymi słowy, inaczej, inaczej mówiąc, odwrotnie, jak, jak np., ściślej, ściśle mówiąc, krótko, inaczej*, itp. Przed tymi wyrażeniami stawia się przecinek. Takie wyrażenia można (zamiast dwukropkiem) zamknąć przecinkiem, objąć je pauzami, albo można nie stawiać żadnego znaku.

Grzegorz nie powiedział nic nowego, słowem: była to strata czasu.

Grzegorz nie powiedział nic nowego, słowem, była to strata czasu.

Grzegorz nie powiedział nic nowego – słowem – była to strata czasu.

Grzegorz nie powiedział nic nowego, słowem była to strata czasu.

18.8.9. Dwukropek można stawiać przed wyrazami lub zdaniami współrzędnymi, które informują o wyniku, wyjaśnieniu, sprostowaniu lub uzasadnieniu treści zawartych w członie poprzedzającym. Robert miał wczoraj dużo szczęścia: koń na którego postawił wygrał wyścig.

W tej funkcji dwukropek może być zastępowany pauzą lub przecinkiem.

Robert miał wczoraj dużo szczęścia – koń na którego postawił wygrał wyścig.

Robert miał wczoraj dużo szczęścia, koń na którego postawił wygrał wyścig.

18.8.10. Dwukropek może być używany jako oznaczenie stosunku dwóch wielkości.

Mecz zakończył się wynikiem 2:1.

18.9. Pauza (myślnik), półpauza

Funkcje pauzy w przytoczeniach zostały omówione w *Rozdziale 13 - Przytoczenia*, funkcje pauzy w dialogach literackich zostały omówione w *Rozdziale 14 - Dialogi literackie*, funkcje pauzy w wyliczeniach z punktami zostały omówione w *Rozdziale 16 - Wyliczenia z punktami*.

18.9.1. Pauza jest znakiem międzywyrazowym, jest oddzielana od tekstu spacjami międzywyrazowymi.

18.9.2. Pauzę stawia się pomiędzy liczbami (liczebnikami) oznaczającymi wartość przybliżoną.

Na apelu stawiło się 65 – 66 procent załogi.

Do każdej zasady udaje się znaleźć koło pięciu – sześciu przykładów.

18.9.3. Pauzę stawia się pomiędzy wyrazami i członami o znaczeniu przeciwstawnym.

Wyrazy: dobry – zły, smutek – radość są antonimami.

18.9.4. Pauzę stawia się w celu zaznaczenia domyślnego członu wypowiedzenia.

Panna Izabela od kolebki żyła w świecie pięknym i nie tylko nadludzkim, ale – nadnaturalnym. [BOLESŁAW PRUS]

18.9.5. Pauzę stawia się sygnalizując istnienie członu domyślnego lub w celu uniknięcia powtórzenia wyrazu w obrębie tego samego wypowiedzenia. Często jest to zastąpienie domyślnych form czasownika *być*, zwykle przed zaimkiem *to* wprowadzającym orzecznik.

Dzisiaj pójde na spacer do parku, jutro – nad jezioro.

Informacja – to groźna broń.

18.9.6. Pauzę stawia się przed wyrażeniem, które w sposób ogólny ujmuje to, co wcześniej zostało scharakteryzowane w sposób szczegółowy.

Garamond, Futura, Univres i Georgia – wszystko to są nazwy krojów pism.

18.9.7. Pauzę można postawić w miejscu, w którym pojawia się element nieoczekiwany czy zaskakujący. W tej funkcji może być także użyty wielokropek.

Grzegorz spokojnie opowiadał o swojej przygodzie, aż nagle – przerwał i szybko wybiegł z pokoju.

Grzegorz spokojnie opowiadał o swojej przygodzie, aż nagle... przerwał i szybko wybiegł z pokoju.

18.9.8. Pauzę można postawić w momencie zawieszenia głosu, pauzy retorycznej itp. W tej funkcji może być także użyty utelokropek.

Grzegorz nie wyniósł dzisiaj śmieci – to skandal.

Grzegorz nie wyniósł dzisiaj śmieci... to skandal.

18.9.9. Pauzę stawia się po bardziej rozbudowanych członach zdania, aby zaznaczyć powrót do głównej myśli.

18.9.10. Po pauzie wprowadza się dopowiedzenia: dodatkowe informacje, dygresje, wyjaśnienia czy sprecyzowania znaczenia słów.

18.9.11. W dwie pauzy można ująć wtrącenia wewnątrz zdania. Ujęcie w dwa przecinki jest wyodrębnieniem słabszym niż wyodrębnienie pauzami, a wydzielenie nawiasami jest wydzieleniem mocniejszym niż wydzielenie pauzami.

W Krakowie byłem – o ile dobrze pamiętam – trzy lata temu.

W Krakowie byłem, o ile dobrze pamiętam, trzy lata temu.

W Krakowie byłem (o ile dobrze pamiętam) trzy lata temu.

18.9.12. Pauzę stawia się, jeżeli jej brak mógłby spowodować pojawienie się dwuznaczności.

18.9.13. Pauzę stawia się pomiędzy nazwami własnymi w celu oznaczenia relacji pomiędzy nimi.

Grzegorz oglądał mecz Polska – Brazylia.

Krzysztof wyruszył rowerem na trasę Gdańsk – Warszawa – Kraków.

18.9.14. Półpauza może być stosowana konsekwentnie zamiast pauzy (tak jak w niniejszej książce). Stosowanie półpauzy zamiast pauzy jest wskazane szczególnie dla krojów pisma, w których pauza jest bardzo długa, czy w tekstach, w których występują długie akapity (pauza może zakłócać jednolitą szarość kolumny).

Wobec półpauzy stosuje się te same zasady, które dotyczą zastosowania pauzy.

18.10. Nawiasy

18.10.1. Wyróżnia się następujące rodzaje nawiasów:

- 1) nawiasy okrągłe (...);
- 2) nawiasy kwadratowe [...];

3) nawiasy klamrowe {...};

4) nawiasy ostrokątne {...}.

18.10.2. Nawiasy okrągłe stosowane są przez autora danego tekstu do oznaczania uzupełnień i objaśnień tekstu głównego.

Uznając konieczność przemiany społecznej i absolutną niemożność cofnięcia się do dawnych czasów potwornego gnębienia milionów słabych przez kilku silnych, nie możemy jednak zamykać oczu na to, co przez uspołecznienie nasze tracimy, a może ta świadomość pozwoli nam przynajmniej (o ile nie możemy już zmusić się do sztucznej naiwności myślenia) przeżyć w sposób istotny naszą współczesną artystyczną twórczość, która jakkolwiek wkracza w sferę obłądu może, tym niemniej jest jedynym pięknem naszej epoki. [STANISŁAW IGNACY WITKIEWICZ]

18.10.3. Nawiasy okrągłe stosowane są przez autora danego tekstu do oznaczania alternatywnych sformułowań tekstu głównego.

Z takiego to płaskiego pola widzenia zdaje sobie sprawę malarz (artysta), tworząc na niej wielość płaskich form, ujętych w nierozdzielalną całość. [STANISŁAW IGNACY WITKIEWICZ]

18.10.4. Nawiasy okrągłe stosowane są przez autora danego tekstu do oznaczania przykładów odnoszących się do tekstu głównego.

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy (między innymi Modiglianiego, Picassa i Ernsta).

18.10.5. W nawiasy okrągłe można ująć wtrącenia wewnątrz zdania (patrz zasada 18.9.11).

18.10.6. W nawiasy kwadratowe ujmuje się edytorskie (nie pochodzące od autora

tekstu): wstawki, poprawki, wyjaśnienia, tłumaczenia czy komentarze.

Jan [Matejko] spojrział na przebiegającego psa.

Policjant podszedł do trzeciego od lewej [powinno być: drugiego od prawej] samochodu.

Kółko przy wozie było drewniane [decyzją wojewody następnego dnia kółko zostało zmienione na metalowe].

W takich sytuacjach należy używać angielskiego słowa green [zielony].

Drzewo przewróciło się majestatycznie [autor nie wiedział o tym, że przygniotło ono drwala].

18.10.7. Nawiasy kwadratowe stosuje się do oznaczania zapisu fonetycznego.

Angielskie słowo table ['teibl] można przetłumaczyć jako stół.

18.10.8. Dane bibliograficzne, jeśli są przytaczane w tekście głównym, można obejmować zarówno nawiasami okrągłymi, jak i kwadratowymi.

Jak podaje JEROME MCCARTHY [E. JEROME MCCARTHY, WILLIAM D. PERREAULT: *Basic Marketing*. Homewood, Irwing, 1987, s. 251–253], cykl życia produktów składa się z następujących etapów: 1) wprowadzenie produktu na rynek, 2) wzrost, 3) dojrzałość, 4) upadek.

Jak podaje JEROME MCCARTHY (E. JEROME MCCARTHY, WILLIAM D. PERREAULT: *Basic Marketing*. Homewood, Irwing, 1987, s. 251–253), cykl życia produktów składa się z następujących etapów: 1) wprowadzenie produktu na rynek, 2) wzrost, 3) dojrzałość, 4) upadek.

18.10.9. W przypadkach występowania nawiasów w nawiasach konsekwentnie sto-

suje się nawiasy takie, na jakie wskazuje pochodzenie tekstu objętego poszczególnymi nawiasami, tzn. elementy nie pochodzące od autora tekstu ujmuje się w nawiasy kwadratowe, a elementy pochodzące od autora tekstu ujmuje się w nawiasy okrągłe. Najczęściej spotykane sytuacje:

1) Wstawka edytora w nawiasie kwadratowym w nawiasie okrągłym zastosowanym przez autora tekstu.

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy (między innymi Modiglianiego, Picassa [autor myli się, we wzmiankowanej kolekcji nie ma obrazów Picassa] i Ernsta).

2) Nawias okrągły we wstawce edytora, tekst objęty nawiasem okrągłym pochodzi od autora tekstu (czyli w tym wypadku od edytora).

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy, między innymi Modiglianiego, Picassa [autor myli się, we wzmiankowanej kolekcji nie ma obrazów Picassa (pomyłka być może wzięła się stąd, iż są to obrazy w stylu Picassa)] i Ernsta.

3) Nawias okrągły w nawiasie okrągłym (teksty w obu nawiasach pochodzą od autora tekstu głównego).

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy (między innymi Modiglianiego, Picassa (głównie z okresu niebieskiego) i Ernsta).

Zaleca się unikanie stosowania nawiasów okrągłych w nawiasach okrągłych. Wstawkę można wyodrębnić pauzami.

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy (między innymi Modiglianiego, Picassa – głównie z okresu niebieskiego – i Ernsta).

18.10.10. Unika się umieszczania obok siebie nawiasów zamykających i otwierających. Dopuszczalne przypadki to:

1) Gdy po cytacie kończącym się nawiasem podawana jest informacja o autorze cytatu.

Droit de résidence uzyskane na rządzie francuskim na podstawie precedensu belgijskiego z tamtej wojny (a więc uzyskane podstawy dla przeniesienia funkcji państwa) [Melchior Wańkowicz].

2) Gdy tekst jest skręcany bezpośrednio po nawiasie zamykającym.

Jednej Wielkanocy (dziadziusia jeszcze nie było na świecie) [...] do zamku [przyszedł] młody kowal z Zastawia. [BOLESŁAW PRUS]

18.10.11. Wszędzie, gdzie jest to możliwe, używa się nawiasów niepochyłonych, nawet w przypadkach, gdy cały tekst (zarówno otaczający nawiasy, jak i w nawiasach) jest pochyłony. Jeśli pochyłony tekst zostaje objęty prostymi nawiasami, często wskazane jest lekkie zwiększenie normalnej odległości nawiasów: od objętego nimi tekstu.

18.10.12. Nawiasy znajdujące się w otoczeniu majuskuł lekko się podnosi.

18.10.13. Przy edycji tekstów klasycznych do oznaczania skrótów (wykasowań) edytorskich stosuje się nawiasy klamrowe.

18.10.14. Przy edycji tekstów klasycznych do oznaczania wstawek edytorskich stosuje się nawiasy ostrokątne.

18.11. Cudzysłowy

Zastosowanie cudzysłowów do wyodrębniania przytoczeń w tekście zostało omówione w *Rozdziale 13 - Przytoczenia*.

18.11.1. Wyróżnia się następujące rodzaje cudzysłowów:

- 1) apostrofowe „...”;
- 2) ostrokątne francuskie «...»;
- 3) ostrokątne niemieckie »...«;
- 4) definicyjne (łapkowe) ‘...’.

18.11.2. Cudzysłowami apostrofowymi obejmuje się niektóre nazwy własne: przwiska, mniej znane pseudonimy, kryptonimy, nazwy imprez i konkursów, nazwy ugrupowań i organizacji oraz nazwy własne instytucji lub obiektów występujących na końcu wielowyrzowych nazw opisowych.

Grzegorz w szkole miał przydomek „Misiak”.

W czasie powstania Marian nosił pseudonim „Sowa”.

Operacja nosiła kryptonim „Pustynny lis”.

Jonanna dwa lata temu brała udział w konkursie „Miss Polonia”.

Zenon zapisał się do ugrupowania „Pierwiosnek”.

W zeszłym tygodniu Krzysztof rozpoczął pracę w Polskich Liniach Lotniczych „Lot”.

18.11.3. Nazwy modeli, typów czy gatunków wytworów przemysłowych mogą, ale nie muszą być obejmowane cudzysłowami apostrofowymi.

Krzysztof kupił telewizor „Sony”.

Krzysztof kupił telewizor Sony.

18.11.4. Cudzysłowami apostrofowymi obejmuje się wyrazy użyte ironicznie.

Krzysztof „obdarował” Zenona kłopotliwym prezentem.

18.11.5. Cudzysłowami apostrofowymi obejmuje się wyrazy obce stylistycznie, przede wszystkim wyrazy potoczne użyte w stylu naukowym i określenia nienaukowe nazywające w przystępny sposób skomplikowane zjawiska naukowe.

18.11.6. Cudzysłowami apostrofowymi obejmuje się wyrazy użyte w znaczeniach nie będących ich podstawowymi znaczeniami.

W piątek ryby dobrze „brały”.

18.11.7. Cudzysłowami apostrofowymi obejmuje się te fragmenty wypowiedzenia, wobec treści których autor się dystansuje.

18.11.8. Nie ujmuje się w cudzysłowy apostrofowe:

1) związków frazeologicznych (np. *wydawało się jej, że złapała Pana Boga za nogi*), w szczególności poprzedzonych (także niepotrzebnymi) określeniami *tak zwany* czy *przysłowiowy* (np. *pytanie nie zapędziło żadnego z uczestników w tak zwany kóz róg*);

2) wyrazów użytych przenośnie (np. *na starcie mieli kłopoty ze znalezieniem odpowiednich wykonawców*);

3) wyrazów mało znanych piszącemu (np. *postugiwała się laptopem*);

4) słów pochodzących z innej odmiany stylistycznej, wykorzystanych w stylach innych niż naukowy (np. *wkuwał gramatykę łacińską*).

18.11.9. Jako cudzysłowów drugiego stopnia (cudzysłowów w cudzysłowach) używa się cudzysłowów ostrokątnych niemieckich.

Ktoś stwierdził krótko: „Robert powiedział »Tak«”.

18.11.10. Dopuszcza się używanie cudzysłowów ostrokątnych niemieckich zamiast cudzysłowów apostrofowych (konsekwentnie w danej publikacji), ale jedynie w sytuacji, gdy w tekście nie występują cudzysłowy w cudzysłowach.

18.11.11. Jeżeli treść dzieła na to pozwala (nie spowoduje to niekonsekwencji), można używać cudzysłowów apostrofowych i cudzysłowów ostrokątnych niemieckich do dwóch kategorii wyróżnień, np. cudzysłowów apostrofowych do wyróżniania tytułów czasopism, a cudzysłowów ostrokątnych niemieckich do wyróżniania cytatów.

W dzisiejszej „Gazecie Wyborczej” napisano: »Rząd musi zaproponować jakieś rozwiązanie. Trudno sobie wyobrazić, że budżet zwróci podatnikom odsetki z trzech lat«.

18.11.12. Cudzysłowów ostrokątnych francuskich używa się do wyodrębniania znaczeń (w pracach naukowych i słownikach).

czcionka z III, C M s. ~nce; Im D. ~nek «material zecerski do składania, odlany z metalu, lub tworzywa sztucznego, mający kształt prostopadłościanu, którego górna zawiera tzw. oczko dające w druku odbitkę litery, cyfry, znaku itp.» [Słownik języka polskiego PWN]

18.11.13. Cudzysłowów ostrokątnych francuskich używa się do wyodrębniania partii dialogowych i przytoczeń (głównie w utworach poetyckich).

«Zgody? krzyknął Gerwazy, z Soplicami zgoda? / Z Soplicami Mopanku?» – To mówiąc wykrzywił / Usta, jakby nad własną mową się zadziwił. [ADAM MICKIEWICZ]

18.11.14. Cudzysłów definicyjnych używa się do wyróżniania definicji znaczeniowych wyrazów lub połączeń wyrazowych.

Jak podaje Zygmunt Gloger, wyraz *omulet* oznacza 'lekarstwo, które noszono na szyi od czarów, uroków i trucizny'.

Rozdział 19. Zbiegi znaków interpunkcyjnych

19.1. Znaki interpunkcyjne na końcu wypowiedzenia

19.1.1. Na końcu wypowiedzenia (to jest zdania lub równoważnika zdania) może pojawić się tylko jeden z czterech znaków interpunkcyjnych: kropka, wykrzyknik, znak zapytania bądź wielokropek. Dotyczy to nawet sytuacji, gdy na końcu wypowiedzenia zbiega się kilka znaków interpunkcyjnych.

Bolesław Prus pisze: „Co ona, nieszczęsna niewiasta, zawiniła rządowi i chedywowi?”.

Wyjątkami są przytoczenia obejmujące samodzielne wypowiedzenie (wypowiedzenia) zakończone wykrzyknikiem, znakiem zapytania lub wielokropkiem i w całości objęte cudzysłowami apostrofowymi lub nawiasami; w takich przypadkach kropki nie stawia się.

„Dzisiaj nie idę spacer!”

(Kiedy pójdziesz na spacer?)

19.1.2. Kropka jest stawiana po cudzysłowie zamykającym.

Grzegorz często powtarza: „Dzisiaj nie idę na spacer”.

19.1.3. Kropka jest stawiana po cudzysłowie zamykającym nawet wtedy, gdy w cudzysłowie brane jest całe wypowiedzenie bądź kilka wypowiedzeń.

Marek siedział w fotelu już dwie godziny. „Chyba wreszcie wstanę”. Mimo takich myśli nic się nie zmieniło.

19.2. Cudzysłowy i nawiasy a inne znaki

19.2.1. W przypadku, gdy wykrzyknik, znak zapytania czy wielokropek odnoszą się do całego wypowiedzenia, w którym znajduje się tekst objęty cudzysłowami lub nawiasami, to wykrzyknik, znak zapytania czy wielokropek stawia się po cudzysłowie lub nawiasie zamykającym.

Kto powiedział: „Dzisiaj nie idę”?

19.2.2. W przypadku, gdy wykrzyknik, znak zapytania czy wielokropek należą do fragmentu tekstu objętego cudzysłowami lub nawiasami, to cudzysłów lub nawias zamykający stawia się po wykrzykniku, znaku zapytania czy wielokropku.

„Dzisiaj nie idę!” – stanowczo stwierdził Grzegorz.

19.2.3. Znak zapytania, wykrzyknik i wielokropek umieszcza się przed wstawką nawiasową. Przecinek, średnik, pauzę i kropkę umieszcza się po wstawce nawiasowej.

– [...] Sferos cały gra wokół mnie i powiem ci... (tu głos Nerona zadrgał rzeczywistym zdziwieniem), że ja, cesar i bóg, czuję się wówczas małym jak proch. [HENRYK SIENKIEWICZ]

19.2.4. Jeżeli wstawka nawiasowa zawiera pełne zdanie rozpoczynające się od wielkiej litery, kropkę umieszcza się przed nią, a całe zdanie nawiasowe kończy się kropką (po nawiasie zamykającym).

Grzegorz nie chciał iść do parku. (Jak wiadomo, poszedł jednak wieczorem).

19.3. Wielokropek a inne znaki

19.3.1. W przypadku zbiegu wielokropka z kropką, przecikiem i średnikiem, znaki te opuszcza się.

– Nie dosięgnęły mnie strzały Partów, ale trafił mnie grot Amora... najniespodzianie, o kilka stadiów od bramy miasta. [HENRYK SIENKIEWICZ]

19.3.2. W przypadku zbiegu wielokropka z wykrzyknikiem lub znakiem zapytania, znaków tych nie opuszcza się. Wielokropek stawia się po tych znakach.

Ach, Sabo, coś ty uczynił!... [HENRYK SIENKIEWICZ]

– Co ty mówisz, Nel?... [HENRYK SIENKIEWICZ]

19.4. Zbieg wykrzyknika i znaku zapytania

19.4.1. Wykrzyknik umieszczony po znaku zapytania wzmacnia pytanie, nadając mu silne zabarwienie uczuciowe.

Dlaczego mi nie wierzysz?!

19.4.2. Znak zapytania umieszczony po wykrzykniku oznacza emocje, zdziwienie, zakwestionowanie treści zdania wykrzyknikowego.

Nie wierzysz!? Masz do tego prawo.

Rozdział 20. Znaki nieinterpunkcyjne

20.1. Dywiz (łącznik)

20.1.1. Dywiz jest znakiem wewnątrzwyrazowym, stosowanym w wyrazach złożonych.

20.1.2. Dywizu nie oddziela się odstępami. Wyjątkiem jest dywiz w otoczeniu majuskuł. Przy majuskułach złożonych pisemem w stopniu od 6 do 8 punktów, dywiz oddziela się odstępem jednopunktowym z obu stron, dla pozostałych stopni pisma odstęp ten wynosi 2 punkty.

20.1.3. Dywiz stosuje się w połączeniach przedrostków z nazwanymi własnymi.

Robert jest eks-Amerykaninem, teraz ma obywatelstwo polskie.

20.1.4. Dywiz stosuje się w połączeniach dwóch członów rzeczownikowych oznaczających miejscowości równorzędne administracyjnie.

Krzysztof mieszka w Konstancinie-Jeziornie.

20.1.5. Dywiz stosuje się w połączeniach równorzędnych wobec siebie nazwisk, oraz gdy jeden człon nazwiska jest pseudonimem.

Nigdy nie doszło do spotkania Stanisława Patora-Lubeckiego i Edwarda Rydza-Śmigłego.

20.1.6. Dywiz stosuje się w połączeniach przymiotników złożonych z dwóch równorzędnych członów.

Nad głową Marii powiewała biało-czerwona flaga.

20.1.7. Dywiz stosuje się w zestawieniach rzeczownikowych o równorzędnych członach oznaczających równoważne cechy lub funkcje osoby lub przedmiotu.

Na szyldzie napisane było kupno-sprzedaż.

20.1.8. Dywiz stosuje się w połączeniach wyrazów z członami *niby* i *quasi*. Wyjątkiem są terminy przyrodnicze z członem *niby*, pisze się je łącznie (np. *ntyblona*, *nibyjagoda*).

Malunki Grzegorza to quasi-obrazy, jest on po prostu *niby-artystą*.

20.1.9. Dywiz stosuje się w parach wyrazów występujących zawsze razem.

czary-mary, kogel-mogel, hokus-pokus, łapu-capu, esy-floresy

20.1.10. Dywiz stosuje się w wyrażeniach, w których występuje dwukrotnie przymiotnik złożony, różniący się tylko pierwszym członem.

Zenon długo zastanawiał się, czy zaciągnąć kredyt krótko- czy długoterminowy.

20.1.11. Dywiz stosuje się w wyrazach złożonych, w których pierwszej części występuje liczba.

Ten 3-majowy piknik został zorganizowany z okazji XX-lecia istnienia firmy.

20.1.12. Dywiz stosuje się w przeciwstawieniach logicznych, w których drugi człon zaczyna się od wielkiej litery.

Ten dramat jest zdecydowanie nie-Szekspirowski.

20.1.13. Dywiz stosuje się w wyrazach utworzonych od skrótowców dla zaznaczenia granicy między podstawą słowotwórczą i przyrostkiem.

Schronisko, które widać na wzgórzu, jest PTTK-owskie od dwóch lat.

20.1.14. Dywizu nie używa się dla oznaczenia skrótów (*Spółdz.*, a nie *Sp-nia*; *Katow.*, a nie *Ka-ce*).

20.1.15. Jeżeli podczas przenoszenia do następnego wiersza wyraz zawierający dywiz jest dzielony w miejscu dywizu, to dywiz przenosi się do następnego wiersza, a na końcu poprzedniego wiersza także stawia się dywiz.

20.2. Ukośne kreski

20.2.1. Wyróżnia się dwa rodzaje symbolu w postaci ukośnej kreski: ukośnik i kreskę ułamkową. Różnią się one nachyleniem w stosunku do podstawowej linii pisma. Ukośnik jest bardziej stromy (kąt pomiędzy podstawową linią pisma a ukośnikiem jest większy). Nachylenie kreski ułamkowej jest zbliżone do 45 stopni. Dodatkowo kreska ułamkowa ma z obu stron ujemny kerning.

20.2.2. Ukośnik umieszczony pomiędzy wyrazami może pełnić funkcję rozłączności (albo).

Do wyboru są dwa kierunki: *górną/dół*.

20.2.3. Ukośnik umieszczony pomiędzy wyrazami może pełnić funkcję łączności z możliwością wyboru (*i, a także do wyboru*).

Można mówić: *rękami/rękoma*.

20.2.4. Ukośnik umieszczony pomiędzy wyrazami może pełnić funkcję łączności (*i*).

Autorzy płyty: Jan Goral/Zenon Karkowiak.

20.2.5. W zapisie ułamków czy jednostek matematycznych lub fizycznych ukośnik zastępuje kreskę ułamkową.

Zenon jechał z prędkością $1/2$ km/godz.

20.2.6. Ukośnik jest stosowany w skrótach określających niektóre rodzaje statków. Zasada ta obowiązuje na zasadzie wyjątku, gdyż inne skróty utworzone w ten sposób (np. *Sulejów n/Pilicą, w/g, d/s*) są niepoprawne.

Krzysztof zaokrętował się na *m/s Spark*.

20.2.7. W zapisie adresów ukośnik oddziela numer domu od numeru mieszkania.

Andrzej nie mieszka już na *Marszałkowskiej 113/222*.

20.2.8. Ukośnik jest stosowany w zapisie oznaczającym przełom roku lub wieku.

Rok szkolny *1999/2000*.

20.2.9. W ciągłym zapisie poezji ukośnik oznacza koniec wiersza. Dwa ukośniki (z niewielką spacją pomiędzy nimi) oznaczają ominięcie wiersza.

Bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy; /
 Młodości! dodaj mi skrzydła! / Niech nad
 martwym wleczę światem / W rajska dziedzi-
 nę uludy; / Kędy zapal tworzy cudu, / /
 I obleka w nadziei złote malowidła. [ADAM
 MICKIEWICZ]

20.2.10. Nie dopuszcza się użycia ukośnika do rozdzielania składników daty (np. 11/12/1999).

20.2.11. Symbol kreski ułamkowej używany jest do konstruowania prostych ułamków. Licznik jest zapisany frakcją górną, a mianownik wielkością frakcji górnej i umieszczony na podstawowej linii pisma.

20.3. Ligatury standardowe

20.3.1. Jeżeli projektant kroju zaprojektował ligatury standardowe i umieścił je w foncie, to stosuje się je w tekście ciągłym.

20.3.2. Ligatur standardowych nie stosuje się w tekście, jeżeli zmieniono odległości międzyliterowe w stosunku do ustalonych przez projektanta kroju.

20.3.3. Ligatur standardowych nie stosuje się w książkach dla dzieci. Dzieci uczące się czytać nie znają ligatur i mogą nie rozpoznać w nich składowych liter.

20.3.4. Ligatur można nie stosować dla niektórych krojów (szczególnie w składach wykonywanych małym stopniem pisma), jeżeli ligatura *fl* (także w niektórych przypadkach ligatura *fi*) bardzo przypomina majuskułową literę A. Obniża to czytelność tekstu, szczególnie, gdy taka ligatura znajduje się na początku wyrazu.

20.4. Ligatura &

20.4.1. Ligatura & nazywana jest etką. Etką stosowana jest w nazwach własnych (tytułach czasopism, nazwach firm, itp.) jako zastępstwo wyrazu *i*.

20.4.2. Etki nie stosuje się w tekście ciągłym.

20.4.3. W niektórych krojach etka jest zbyt duża. W takich przypadkach powinna być zmniejszona o jeden lub dwa punkty.

20.4.4. W przypadku niektórych krojów etka w odmianie pochylej jest dużo bardziej estetyczna niż etka w odmianie prostej. W takich przypadkach wskazane jest użycie etki w odmianie pochylej.

20.5. Apostrof

20.5.1. Apostrofu używa się do oddzielania obcych nazwisk i obcych nazw od rodzimej końcówki fleksyjnej, jeżeli zakończenie takich wyrazów jest nieme (nie wymawiane).

Larousse'a, drugstore'u

20.5.2. Apostrofu używa się w przypadku połączeń nazw własnych ze skrótem roku.

Solidarność '80

20.6. Inne znaki

20.6.1. Gwiazdka (*). Gwiazdka jest używana jako odsyłacz w przypisach, jako oznaczenie roku urodzenia osoby, lub jako oznaczenie hipotetycznie zrekonstruowanych tekstów. Gwiazdka stosowana we wzorach matematycznych powinna być sześcioramienna.

20.6.2. **Abrewiatury (skrótły wyrazów).** Do abrewiatur zalicza się między innymi: oznaczenia walut (np. \$), znak paragrafu (§), copyright (©); prawidłowy copyright jest umieszczony na głównej linii pisma, a nie we frakcji górnej.

20.6.3. **Krzyżyk (†).** Krzyżyk jest używany jako oznaczenie daty śmierci osoby lub jako oznaczenie wyrazów, które wyszły z użycia.

20.6.4. **Znak procentów.** Pomiędzy liczbą a znakiem procentów nie wstawia się odstępów.

34%

20.6.5. **Oznaczenia jednostek.** Do oznaczeń jednostek zalicza się między innymi nastę-

pujące znaki: oznaczenie stopni ° (nie powinno być ono mylone z literą o we frakcji górnej), oznaczenie sekund i cali ("), oznaczenie minut (').

W miarach kątów pomiędzy znakami stopni i minut, a następnymi liczbami wstawia się odstęp wielkości 2 punktów. Jeżeli liczba ma część ułamkową, to przecinek umieszcza się pod odpowiednim znakiem.

11; 2 23' 34"

W oznaczeniach stopni pomiędzy znakiem stopni a liczbą i pomiędzy znakiem stopni a skrótem oznaczenia jednostek temperatury nie wstawia się odstępów.

11°C

